

УДК 1:316. 4

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ В ДУСІ МИРУ Й МИРОТВОРЧОСТІ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

А.В. Шадріна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільно-правових дисциплін і менеджменту освіти ХНПУ ім.Г.С. Сковороди

Здійснено філософсько-педагогічний аналіз системи громадянського виховання в сучасних українських реаліях. Доведено, що громадянське виховання є істотною й невід'ємною частиною системи виховання школяра в сучасній Україні. Проаналізовано фактор миру й миротворчості як провідний чинник системи громадянського виховання. Уточнено питання про ефективність громадянського виховання як засобу педагогічної соціалізації.

Ключові слова: виховання, виховна система, громадянин, громадянське виховання, суспільство, мир, миротворчість.

Актуальність проблеми. У сучасній вітчизняній філософсько-педагогічній науковій парадигмі громадянське виховання зазвичай визначається як цілеспрямований процес, який орієнтує вихователя й вихованця на досягнення визначеної мети як ідеального передбачення результатів процесу. Фактор громадянського виховання в сучасних українських реаліях, зокрема, коли на Донбасі йде кривава АТО, набуває надзвичайної ваги і через це є актуальним для досліджень сучасних учених-педагогів і філософів. Актуальність громадянського виховання в сучасному українському суспільстві зумовлена потребами державотворчих процесів на засадах гуманізації, демократії, соціальної справедливості, що пов'язано зі становленням громадянського суспільства в Україні, а також процесом відродження нації.

Аналіз досліджень і публікацій. З цього приводу А.С. Макаренко писав: «Я під цілями виховання розумію програму людської особистості, програму людського характеру, причому в поняття «характер» я вкладаю весь зміст особистості, тобто і характер зовнішніх проявів, і внутрішньої переконаності, і політичне виховання, і знання – геть усю картину людської особистості» [3, с. 105].

Отже, мета забезпечує перспективний творчий характер процесу виховання. К.Д. Ушинський зазначав: «Що сказали б Ви про архітектора, який, закладаючи нову будівлю, не зумів би вам відповісти на запитання,

що він хоче будувати – храм... просто будинок, у якому б жилося затишно, красиві, але не потрібні урочисті ворота, якими милувалися б подорожні? Теж саме повинні Ви сказати й про вихователя, який не зуміє чітко й точно визначити Вам мету своєї виховної діяльності» [7, с. 25].

Визначення мети виховання дозволяє реалізувати таку його особистість, як спрямування в майбутнє, про що писав В.О. Сухомлинський: «Без наукового передбачення, без уміння закладати в людині сьогодні ті зерна, які зійдуть через десятиліття, виховання перетворилося б у примітивний нагляд, вихователь – у неграмотну няньку, педагогіка – у знахарство. Необхідно науково передбачити – в цьому суть культури педагогічного процесу, і чим більше тонкого, вдумливого передбачення, тим менше несподіваних нещасть» [6, с. 327].

Однак зауважимо, що громадянське виховання в душі миру й миротворчості досі не було описане в спеціальній літературі.

Метою статті є окреслення системи громадянського виховання в душі миру й миротворчості с сучасних українських реаліях.

Відомо, що вимоги всебічного гармонійного розвитку особистості диктуються об'єктивними факторами розвитку суспільства. Така мета розглядається як ідеальна і в сучасних умовах. Її реалізація сприяє підвищенню продуктивності праці.

Спрямованість систем виховання й освіти на всебічний розвиток особистості сприяє вирішенню проблеми підготовки талантів, бо чим сприятливіші умови їх розвитку, тим більше користі отримує з цього суспільство.

Усебічний гармонійний розвиток особистості забезпечує формування духовної культури індивіда й суспільства в цілому. Духовна культура як внутрішня кутума, інтелігентність, душевне багатство, поєднання в людині краси, любові, відповідальності, істини визначає й розумне використання нею вільного часу. Мета виховання диктується й необхідністю розумного функціонування демократичної держави, що вимагає від громадянина відповідальності за свої дії, дисциплінованості, високої культури.

Загальна мета виховання, яка визначається об'єктивними факторами розвитку суспільства, держави, конкретизується виховними закладами, вихователями з урахуванням національно-регіональних, статевовікових, індивідуальних особливостей, повинна доповнюватися замовленням самої особистості – бути щасливою, розумною, здоровою, чесною тощо.

На сучасному етапі становлення України постало питання про розбудову її державності й суверенітету, що вимагає системи національного виховання як цілеспрямованого, систематичного процесу з метою утвердження в свідомості кожного громадянина країни національних цінностей, ідеалів, норм моральної поведінки, етнічної культурної мовної єдності, підтримання виховних традицій, звичаїв народу.

Тому в державній національній програмі «Освіта: Україна ХХІ століття» головна мета національного виховання молоді на сучасному етапі визначається як формування особистісних рис громадянина України, що включає в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту [2].

Отже, можна говорити про ієрархію цілей у педагогічній діяльності: мета як історичний ідеал виховання; стратегічні й тактичні цілі, спрямовані на формування свідомості, самосвідомості, почуттів, волі, поведінки школярів; цілі самовиховання й самореалізації, саморозвитку тощо.

Беззаперечним є той факт, що громадянське виховання – процес формування громадянськості як риси особистості, яка характеризується усвідомленням нею своїх прав і обов'язків у ставленні до держави, народу, законів, норм життя; турботою про благополуччя своєї країни, збереження людської цивілізації конкретними діями відповідно до власних переконань і цінностей.

На думку О.В. Сухомлинської, у сучасному українському суспільстві актуальність громадянського виховання особистості зумовлена потребами державотворчих процесів на засадах гуманізації, демократії, соціальної справедливості, що пов'язано зі становленням громадянського суспільства в Україні, а також процесом відродження нації [4].

Основна мета громадянського виховання – сформувати свідомого громадянина, якому притаманні високі моральні ідеали суспільства, любов до Батьківщини, відповідальність за виконання громадянського обов'язку.

Громадянське виховання – це передусім виховання свідомого почуття любові до Вітчизни, народу, почуття патріотизму. На думку Г. Ващенко, є відповідні гасла, під якими має проводитися виховання української молоді в дусі патріотизму, зокрема, молодь має чітко усвідомити, в чому полягає благо Батьківщини, а саме:

*Державна незалежність – можливість для українського народу вільно творити своє життя: політичне, соціальне, господарське, релігійне.

*Об'єднання всіх українців незалежно від їх територіального походження, церковної приналежності, соціального стану в одну спільноту, що пройнята єдиним творчим прагненням і високим патріотизмом.

*Справедливий державний устрій, який би підтримував лад у суспільстві й у той же час забезпечував би особисті права й волю кожного громадянина та сприяв би розвиткові й прояву його здібностей, спрямованих у бік громадянського добра.

*Справедливий соціальний устрій, за якого зникала б і унеможлилювалася боротьба між окремими групами суспільства.

*Високий рівень народного господарства та його справедлива організація, що забезпечувала б матеріальний добробут усіх громадян і була б позбавлена елементів експлуатації.

*Розквіт духовної культури, науки, мистецтва, освіти українського народу [1].

В.О. Сухомлинський справжню громадянськість вбачав у моральній відповідальності за все, що робиться на рідній землі: непримиренність до недоліків, гаряче прагнення боротися за розквіт, велич і могутність Вітчизни [5, с. 146].

Якості свідомого громадянина своєї держави розвиваються під час організації позакласної та позашкільної виховної роботи, що сприяє збагаченню учнів відповідними знаннями й уміннями, залученню школярів до безпосередньої діяльності, яка й розвиває якості громадянина. Для цього використовуються різні форми й методи роботи: бесіди, інформації, усні журнали, різні клуби, круглі столи, прес-конференції, години запитань і відповідей, диспути й конференції, мітинги й зустрічі, суспільно-політичні вікторини, аналіз конкретних історичних ситуацій, робота прес-центрів та лекторіїв тощо.

Усі ці чинники на теренах громадянського виховання в сучасних українських реаліях передусім мають забезпечувати шкільні вчителі як миротворці та волонтери. Надзвичайно цінним у цьому аспекті є досвід Харківської обласної громадської організації миротворців ООН, учасників міжнародних операцій та інвалідів війни (голова С.А. Самойлов, радник з науково-гуманітарних питань В.В. Мерінов, С.О. Шадрін). У складі цієї громадської організації активними членами є вчителі та учні середніх і

старших класів шкіл з різних районів міста Харкова. У цьому об'єднанні громадян не вважають, що миротворець – це суто солдат з автоматом, який просто бігає й розбороняє ворогуючі сторони, а сповідують філософію, що миротворчість – це етична норма, яка існувала завжди, адже «мир» – це, по-перше, те, що нас оточує, і, по-друге, це відсутність конфліктів. Отже, поняття «миротворець» можна витлумачити як «творець миру», тобто той, хто намагається перетворити світ уже сьогодні, будь-яким способом змінити його на краще, що підтверджують своїми поглядами як відомі філософи, так і просто нормальні люди. Саме цим і займаються в межах цієї громадської організації харківські учні та вчителі, вважаючи миротворчість покликом своєї душі й серця та доводячи власною діяльністю хибність точки зору окремих осіб про те, що миротворець – це ветеран, учасник бойових дій, тобто суто військова людина. Тому Харківська обласна громадська організація миротворців ООН, учасників міжнародних операцій та інвалідів війни – це не суто ветеранська організація (хоча, безперечно, захист прав ветеранів і є одним з аспектів її діяльності), а в глобальному розумінні – дитячо-ветеранський громадський рух миротворців, який активно й послідовно втілює в життя програми «Школа миру» та «Юний миротворець» і функціонує на засадах, описаних вище, є членом мережі шкіл миру СНД, активно співпрацює з різними освітніми установами, зокрема і з вищими навчальними закладами. Так, ця громадська організація нещодавно підписала меморандум про співробітництво з Харківським національним педагогічним університетом імені Г.С. Сковороди, з яким вона надзвичайно активно й плідно співпрацює на теренах виховання української учнівської та студентської молоді в дусі миру й миротворчості.

В інших ветеранських організаціях м. Харкова теж проводять активну роботу з громадянського виховання молоді в дусі миру й миротворчості спільно з педагогічними працівниками шкіл та вищих навчальних закладів. Зокрема, показовим прикладом у цьому є Харківський обласний комітет Міжнародної Української спілки учасників війни (голова П.О. Конюшенко), члени якого – учасники бойових дій, ветерани II Світової війни (серед яких є організації – колективні члени: ветерани блокадного Ленінграда, ветерани-партизани-підпільники, жінки-франто-вички, ветерани війни – євреї, ветерани-підводники, діти війни), до яких активно приєднуються й сучасні ветерани – учасники АТО (а це все люди, які на собі відчули жахи й страхіття

війни), проводять у вищезазначених напрямках і формах активну роботу з учнівською й студентською молоддю м. Харкова та Харківської області під гаслом: «Війні – ні, миру й злагоди – так!».

Висновки. Таким чином, через здійснення зазначених у статті завдань громадянського виховання школярі повинні знати й розуміти соціально-політичні, економічні, моральні, духовні цінності своєї країни, а також уміти відстоювати, захищати, примножувати ці цінності через фактор миру й миротворчості. Форми й методи громадянського виховання формуються тісному зв'язку з практичною участю школярів у суспільно-політичному житті класу, школи тощо, зокрема, одним з них і є виховання сучасних школярів у дусі миру й миротворчості.

Література

1. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – 190 с.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»).
3. Макаренко А.С. Твори в 7-ми т. / А.С. Макаренко – Т.5. – К., 1954. – С. 105.
4. Сухомлинська О.В. та ін. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагогічна газета. – 2000. – № 6.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – Т.1. – К., 1976. – С. 146.
6. Сухомлинський В.О. Твори в 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – Т.3. – К., 1997. – С. 327.
7. Ушинський К.Д. Твори в 6-ти т. / К.Д. Ушинський. – Т.4. – К., 1952. – С. 25.

ГРАЖДАНСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В ДУХЕ МИРА И МИРОТВОРЧЕСТВА В СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ РЕАЛИЯХ

А.В. Шадріна

Осуществлён философско-педагогический анализ системы гражданского воспитания в современных украинских реалиях. Доказано, что гражданское воспитание является существенной и неотъемлемой частью системы воспитания школьника в современной Украине. Проанализирован фактор мира и миротворчества как ведущее звено в системе гражданского воспитания. Уточнён вопрос об эффективности гражданского воспитания как средства педагогической социализации.

Ключевые слова: воспитание, система воспитания, гражданин, гражданское воспитание, общество, мир, миротворчество.

CIVIL EDUCATION IN THE SPIRIT OF PEACE AND PEACEKEEPING IN MODERN UKRAINIAN REALITIES

A.V. Shadrina

In the article the philosophical-pedagogical analysis of the system of civil education in modern Ukrainian realities is carried out. It is proved that the civil education is the important and imprescriptible part of the schoolchildren' educational system in modern Ukraine. The factor of peace and peacekeeping as the leading squad in the civil educational system is analyzed. A question is specified about efficiency of the civil education as means of pedagogical socialization.

In the modern national philosophical and pedagogical scientific paradigm the civic education is usually defined as a purposeful process that directs the teacher and the pupil to achieve the goal of a perfect prediction of the results of the process. The factor of the civic education in modern Ukrainian realities, particularly when the Donbass ATO is bloody, becomes extremely important for modern research scientists, educators and philosophers.

Through the implementation of tasks referred to in Article civic education students should know and understand the socio-political, economic, moral and spiritual values of the country and be able to defend, protect, multiply these values by a factor of peace and peacemaking. The forms and methods of civic education formed a close connection with the practical participation of students in public and political life of the class, schools, etc., in particular, one of them is the education of today's students in the spirit of peace and peacemaking.

Key words: education, educational system, citizen, civil education, society, peace, peacekeeping.